AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

عبدالخالق رشيد ۲۰۱۴/۱۱/۱۷

د ديورند کرښې له لاسليکه دوې مياشتې وروسته
د وزيرستان د ويش د توطيې په اړه يو تأريخی سند

لمړی برخه

« دا د هر افغان په مخ کې له خاورې او خپلواکۍ سره د مينې او مسؤوليت داعيه او د پراخو آزادی غوښتونکو ولسونو او آزادپالو واکمنانو لکه غازي امان الله خان، فخر افغان، پاچا خان، وزير صاحب محمد گل خان، شهيد اروانباد سردار محمد داوود خان، او نورو د هيواد پالنې، سربښندنې نه هيرودونکي ميراث دي. موږ په دې هم باوري يو او هم هيله من چې که نړۍ له افغانانو سره مرسته کوې، دوی دې د خپل انساني کرامت او د ملتونو غوښتنو ته د درناوې په نامه له افغانانو سره دا مرسته وکړې لکه چې له جرمني سره يې د برلين د ديوال په نړولو کې لاسونه يو کړل، همداسې دې له افغانانو سره د تأريخ په دغه ديموکراتيک دور کې دا مرسته وکړې څو د ديورند نامنلي او بې ديواله کرښه هم د ابد لپاره د افغانانو له مخې لرې کړې.

زموږ مبارزه به زموږ د خاورې د دغې برخې د خپلواکۍ تر پولې پورې پرهمدغه ژمنه روانه وې چې: موږ د ديورند منحوسه کرښه په تيرو ۱۲۱ کلونو کې نه منلې او نه به يې په راتلونکي کې ومنو!»
له دغې مقالې څخه...

يوه مخکنۍ يادونه :

ديورند(*) يودوه سيلابه کرغيړن نوم او کرغيړنه کرښه ده، چې ديوه عادي انگريز کيپتان (وروسته د باندنيوچارو

(*) دغه مکار انگريز په ۱۸۵۰ کال کې زيږيدلی او په ۱۹۲۴ کال کې يانې يوکال له اميرمحمد يعقوب خان څخه وروسته مړشوی دی د ماشومتوب يوه برخه يې په بهوپال او د هند په نورو برخه کې تيره شوې، په دې چې پلارېي هم په بريتانوي هندکي دانگريزی کمپنې له مامورينو څخه و. په فارسي ژبه يې رواني خبرې کولې، له ۱۸۷۳ کال څخه وروسته يې له بريتانوي هندي واکمنۍ سره په کار پيل وکړ،د ده له لويو کارنامه څخه يوه هم دغه (ديورندلين) پروژه وه چې نږدې لس کاله يې د هغې په اړوند کاروکړ څوچې په پای کې يې دغه د زهروغړپ پر اميرعبدالرحمان خان باندې د همدغې خوږې ژبې (فارسي) په خوږو کې پرسرواړاوه او له دغې تاريخی پروژې وروسته يې اوږده دنده په دغه سيمه کې پای ته ورسيده، انگريزانو ونازاوه ايران ته يې د خپل استازي په توگه وليږه چې هلته له ۱۸۹۴ څخه تر ۱۹۰۰ کال پورې پاتې شو، بيا پراسپانيا کې سفيرشو او له ۱۹۰۳ کال څخه تر ۱۹۰۶ کال پورې په امريکا کې د انگريزاستازي و. کله چې له امريکا راستون شو، بيا يې د يو لړآثارو په ليکلو لاس پورې کړ،چې په هغو کې (د خپل پلار ژوند ليک،يومنی په لويديزفارس کې او د نادرشاه په نامه تاريخی ناول) د پاملرنې وړ شول .
ديورند چې هرڅه و،اوهرما موريت يې ترسره کړي هغه د بريتانوي هند (بريټش راج) په استازيتوب دی، په بريټش راج ياواکمنۍ کې اوسنې هند، سيلون، برما، بنگله ديش اوسينگاپور راتلل هغه واکمنی چې تر ۱۹۴۷ کال پورې يې د هند په نيمه وچه باندې واکمنی وکړه او له دغې نيټې وروسته په دغه نامه کوم سياسی او دولتي جوړښت دلته پاتې نه شو. هغه امپراطوری رنگه شوه، يادې شوې ټولې سيمې د خپلو حقوقو خاوندانې شوې، هيڅا هم نورد انگريزانواصولو، قوانينو او تړونونه ته اهميت ورنه کړ، خو يوازې پښتانه دي چې تراوسه پورې هم د ښکيلا کې امپراطورۍ په طلسمونو کې د هرډول انسانی اړيکو په پام کې نه نيولو سره ښکيل اوله هرډول حقوقونو څخه بې برخې کړل شوي او پاتې شوي دي. په داسې حال کې چې دغه ملت اودغه قام هم بايد دانگريزانو له تگ سره سم دخپل خود اراديت خاوند شوی وای. دغه مساله تراوسه د آسيا پر زړه باندې د يوه ناسور په توگه همداسې پاتې ده چې بايد نوره نو له دغه حالت راووزي او نړيوال بايد له افغانانو سره د دغې غميزې په پای ته رسيدو کې مرسته وکړي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکې په خير و لولئ

چارواکی) او د افغانستان د یوه خپلسري خو په عین وخت کې د یو شمیر په وینا مجبور واکمن (عبدالرحمان خان) له څیرو سره ځان پټلیزوي. دغه ډنګر خو مکار کیپتان له ۱۸۷۹ میلادي کال څخه، یانې له هغه مهاله وروسته چې امیر محمد یعقوب خان د کابل له تخته یوازې په دغه ګناه چې پر بالا حصار باندې یې د پاڅون کوونکو وینې تویې نه کړې او پردې یې تورن کړ چې له مقاومت کوونکو سره یې لاره وه د هند په لور وخوځاوه، د یوه فعال انګریزي مامور او د هغې حادثې له مخې چې پلار یې په سرحد کې دنده تر سره کړې وه او همدلته مړشوی و د افغانستان چا رو ته و ګمارل شو، او خپل مأموریت یې له همدغه ځایه پیل کړ.

سره له دې چې "موتمردیورند" په انګریز راج کې د یوه مأمور په توګه خپله دنده پیل کړه خو ورسره یې زیات فکر او پام دغه ټکي ته هم و چې دی څنګه د خپل پلار نوم، هغه څوک چې په پنجاب او پښتونخوا کې د یوه واکمن انګریزي مأمور په توګه کارکړی و، په افغان ـ انګریز لومړۍ جګړه کې یی هم برخه درلوده او یوکتاب یی هم د افغان انګریز د لومړۍ جګړې په اړه لیکلي چې د دغو شپو ورځو ټول جزیات یې په هغه کې په پوره وضاحت سره په ډاګه کړي دي. د زوی دیورند هیله هم داوه چې په یوډول نه یو ډول د انګریزي هند د واکمنۍ په نقشه کې د خپل پلار نوم تلپاتې کړي. پلار یی سرهنري "مارین دیورند" چې په انګریزي پوځ کې یې لویه دنده ترسره کړه او په پای کې د ۱۸۷۱کال په پیل کې په داسې حال کې چې د پنجاب لفتنینټ ګورنرهم و په (ټانک) کې له هاتي څخه راولوید، مړ شو او بیا همدلته خښ شو. زوی یې یوازې په دې خاطر چې د پلار نوم یې دلته ژوندی پاتې شي د لوی افغانستان له چارو سره ځانګړې لیوالتیا پیداکړه او فارسی ژبه یې زده کړه او رواني خبرې یې پرې کولې ان دومره چې عبدالرحمان خان یې د هغې له امله ورجذب کړ او د دیورند د کرښې د لاسلیک یولامل یې هم داو چې دیورند (د ده ملګری) په فارسي ژبه هم ډیرښه پوهیږي. زه فکر کوم چې ماتمر دیورند په پیل کې (تر۱۸۸۰ کال پورې) داپه پام کې نه درلوده چې د ده له دغې ځاني لیوالتیا به دومره لویه تأریخی او انساني غمیزه جوړیږي، خو دا چې استعماري پروژې یوه پربله پسې په دغه سیمه کې د زمان په تیریدو سره د پاملرنې وړکیدې، همداسې د ده ذوقي او لیوالتیایی پروژه هم په یوه لویه انګریزي اړتیا باندې هغه هم د دوی د یوازنې سیال (روسیې) په وړاندې پر افغانانو او د دوی پرخاوره باندې پرزور ور وتپل شوه. ماتمردیورند د خپل پلار ښه عزت وکړ، په دې مانا چې د ده پلار ته د درناوي په موخه د افغانستان یوه لویه برخه د لوی افغانستان له پیکره د یوې نامنلې کرښې په نامه چې په پای کې بیا د ده په کورني نامه (دیورند) چې تراجریې زجر، ترښه نامه یې بد نوم زیات نامتو شو یاده شوه. ان چې نن سبایې د سیمې د اندو ژوند په قاموس کې د دیورند د منحوسې کرښې نوم هم د خپل بشري ضد ماهیت له مخې د ځان کړي دی.

پر کابل باندې د انګریز جنرال رابرټ له واکمن کیدو، او بیا د عبدالرحمان خان (د۱۸۸۰ کال د جولای ۲۲ د کابل پرامارت کیناست) له راوستو او پاچا کولو وروسته، دیورند ته په هند کې لومړی د پخواني امیر (محمد یعقوب خان) د چارو د ځانګړی مأمور دنده ور وسپارل شوه چې دهغه (امیر) او افغانستان په اړه باید ټولې چارې ترخپلې څارنې لاندې ونیسی. د دغې دندې د سرته رسولو په ترڅ کې دغه ځیرک کیپتان ځان د افغانستان او سرحد په چاروکې دومره ورساوه چې د بریتانوي هند لوړ رتبه مامورینو هم ده ته په دغه برخه کې د صلاحیت لرونکي مأمور په سترګو وکتل او پر دغه مهال یې هره خبره د افغانستان او امیر د چارو په اړه هم لوړو انګریزي مقاماتو اوریده او هم د هغو لپاره د منلو وړ وه.

سرهنري مارین دیورند د سرماتمردیورند پلار

د یورند په دغو سختو شپو ورځو کې چې لاهم افغانستان په هر اړخیزه توګه تر انګریزي منګولو لاندې و د افغانستان او په دغه سیمه کې د خورا تودو حالاتو شاهد و، انګریزان ترهغو پورې چې د امیر عبدالرحمان خان پښې په کابل کې ټینګیدې، د افغانستان مستقیم واکمنان وو، جنرال رابرټ تر خپلې وروستنې ورځې په افغانستان کې له پوځې

تیریو نیولې بیا تر توطیو او سازشونو پورې د دغو ټولو کړو وړو ولار ښونه په خپل لاس او خپل سر وکړه، د افغانستان په هره برخه کې یې د ملي بې اتفاقۍ لپاره سختې هلې ځلې وکړې، د ملي مبارزینو په لیکو کې یې داسې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

درزونه واچول چې په ډېرو لږو امتیازاتو سره یې د هغو یو زیات شمیر په انګریزانو پسې روان کړل، هغوی چې له دوی سره نه شول هغوی ته یې داسې بدمرغی راوتوکولې چې د هغو په ترڅ کې نوموړو سرکښوهم کرار کرار د هغو کړو چې له وسه یې پوره وو توان له لاسه ورکړ. په غزنی، میدان لوګر او زرمت او شمالی کې یې له قومونو رانیولې ترڅانګړو ملي مشرانو پورې د نویو تؤطیو لامونه خواره کړل تر دې حده چې نور نو ډېر ولږو کسانو او ملي ځیرو د مقاومت (لکه نن سبا چې د روسانو او امریکایانو سره د مقاومت پایله ګورو) په اړه فکر کاوه. د رابرټ له خورا ورانو تګلارو څخه یوه داهم وه چې دوی د خپلو موخو د خوندي کولو لپاره په ملي بې اتفاقیو بر سیره د هیواد له تش په نامه روحاني قشر څخه هم د خپلو توطیو دعملي کولو په ترڅ کې ښه کار واخیست. انګریزانو د نژدې پنځو کالو (۱۸۷۹ – ۱۸۸۴) په ترڅ کې نه یوازې پر افغانستان باندې د غیر مستقیم تش په نامه برلاسي مستقیمه لړۍ وساتله بلکې په دغه موده کې یې پر امیر عبدالرحمان خان باندې هم دا باور وشو چې څه دوی ورته وایی هغه یې هم مني او هم په هره برخه کې د دوی په خوښه د عملي کیدو لاره چاره ورته برابروله شي، دوی اوس ځان په دې باوري کړی و چې نور نوله امیر عبدالرحمان خان څخه وزیر محمد اکبر خان نه شي جوړیدای. ځکه چې ده ته هم پرته د دوی له پیسو او د ملاتړله یاراني نور څه نه وو پاتې. همداوه چې دغه دواړ تړي سردار چې د مهاجرت په ترڅ کې یې د روسانو او د هغوی د منځنۍ آسیا د لاسپوڅو واکمنانو کړه وړه په ښه توګه لیدلي وو د داسې ملت په وړاندې چې تر دغه مهاله یې څو ځلې له دوی سره منګولې ورکړې وې د علامه حبیبي په وینا (په تصادفي توګه) ملاتړلی او په پوځي نومونه برچه پک ودراوه. امیرپلوي تأریخ لیکونکي په دې باور دي چې عبدالرحمان خان پر دغه مهال پرته له دې چې په یوه داسې لاس پوځي دریځ کې پاتې شی بله چاره هم نه درلوده، انګریزانودی لومړی له ملت سره چې په ده پسې کله هم نه و د دښمنی په دریځ کې ودراوه، دویم یې روسیه ورته ببره کړه، او په دریم ګام کې یې امیر محمد یعقوب خان او د میوند فاتح په هند کې تیاوورته کینول چې که یې د دوی له خبرې یوه وړه سرغړونه هم وکړه. له هغوی سره به په احتمالي توګه لاس او خوله یوکړي، د هغو بیرته راتګ به دده د ورکې یوازنی او د ملت په خوښه لامل وي. هغه څه چې دوی کله هم نه ورته تیاروو او نه یې هم ترسره کړل.
انګریزان تر ۱۸۸۴ کال پورې د افغانستان او امیر په وړاندې د ملي مقاومت د کمزورتیا پر پروژه باندې بوخت پاتې شول، په غزني، شمالي، وردګو، زرمت، کټواز او جلال آباد کې چې کوم حرکت د محمد جان خان او ملا مشک عالم او میربچه خان او نورو په مشرۍ د سردار موسی جان د ولیعهدی او په پای کې د امیر محمد یعقوب خان د بیرته راتګ په خاطر رامنځ ته شوی و، هغه یې هم ورو ورو په ماهرانه توګه د بیلا بیلو پلمو او بیلا بیلو کسانو د توطیو په ترڅ کې د عبدالرحمان خان د ټیګښت په خاطر له پښور او غور ځاوه، محمد جان خان یې په کابل کې د امیر لاس کتوی او د نن سبا دغه او هغه منصب په پلمه را محاصره او له ملي غورځنګ څخه لرې وساته. ملا مشک عالم چې لا هم د امیرګوتو نه و ورغلی، لاهم په خپل انګریزي ضد روحانی تبلیغ باندې په لوګر او غزني کې بوخت و، عصمت الله خان جبارخیل یې هم د غلجیو د مشرۍ د تش په نامه ویاړ په پلمه تر خپل واک لاندې راووست او لکه محمد جان خان غونډې یې یوبې واکه درباري تړی جوړ کړ امیر به هر چیرې روان و دی به یې هم له ځان سره یرغمل ګرځاوه. میربچه خان چې کله د جهاد د دوران د پیسو د حساب نه ورکولو په پلمه له پوښتنو او ګرویږنو سره مخامخ شو، له هوښیارۍ څخه کار واخیست او د امیر له اولکې څخه یې لومړی هند او بیا فارس ته ځان سردار محمد ایوب خان ته ورساوه او له هغه سره بیا د ایران له لارې هندوستان ته ولاړ.

امیر عبدالرحمان خان چې په پلازمینه کابل او شاوخوا ولایتونو کې د یادو شویو ملي ځیرو په وړاندې په خپلو کاروابیو کې ځان بریمن ولید. بیایې د انګریزانو په مرسته او اشاره د کندهار د نیولو او د ایوب خان د پوره ماتې په لور ور مخه کړه. په پیل کې خو د ده باور پردغه بري په دې نه کیده چې انګریزانو غوښتل کندهار د خپلې واکمنی په قلمرو کې وساتی، د خلکو او په تیره بیا د ملي مجاهدینو د وروستی مقاومت یولامل او کلکه غوښتنه همدغه ټکی و چې انګریزان باید کندهار د خپلې واکمنی برخه نه کړي او نه یې باید له افغانستان څخه بیله خپله برخه وبولي.(۱)
که څه هم انګریزان د کندهار پرېښودو ته په اسانی سره تیار نه وو، خو وروسته دغه عام پاریدونکي حرکت دې ته ناچار کړل چې باید د خپلو پوځونو لیکې پر کوژک او د هغه پرشا و خوا باندې ودروي، امیر ته یې زړه ور کړ

1- محمدجان خان وردګ اوملامشک عالم لومړني څوک ووچې دغه موضوع یې دخپل یوه شرط په توګه انګریزانو ته وړاندې کړې وه.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

چې باید پرکندهار باندې یرغل وکړي او هغه ولایت باید نور د تل لپاره د سردار غازي ایوب خان د برلاسی له دایرې څخه وباسي. امیرعبدالرحمان خان په (۱۸۸۱) کال کې کندهار د یوې قیماری جګړې په ترڅ کې له سردار ایوب خان څخه ونیو (له قماري جګړې څخه مراد دادی چې د امیر باور نه کیده چې کندهار به له ایوب خان څخه په اسانۍ سره ونیسي، همداوه چې خپله ټوله خزانه یې په کابل کې په دوو برخو وویشله، یوه برخه یې ترکستان ته واستوله او بله یې له ځان سره د کندهار د جګړې په نامه واخیسته چې زیاته برخه یې له کابله تر کندهاره په هره سیمه کې د خپل بري په موخه پرسیمه ییزو خانانو او ملایانو باندې وویشله، یوه برخه یې ترکستان ته په دې خاطر واستوله چې که د کندهار په جګړه کې ماته وکړي، نو بیا به هلته ور وتښتي او هلته به کارترې واخلي. (محمد جان خان یاد شوی اثر)
په هرډول دا یوه مقدماتی یادونه وه چې دغه عصر ته مو په لنډه توګه وکړه، اوس راځو او هغه سند په ګډه لولو چې د هغه په ترڅ کې د دغې تأریخی غمیزې یو لړ هغه جزیات لوستی شي چې د هغو له مخې انګریزانو په څومره مکاریو سره د وزیرستان یوه برخه چې ترننه د آسیا په تأریخ کې د غمیزو یوه لړۍ ورته ویلای شو له افغانستانه د یوې توطیې په ترڅ کې بیله او د بی ثباتی په توپان لاهوکړه.

نوربیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ